

120

DOLMABAHÇE

Dolmabahçe Sarayı

PALACE

Boğaz'ın kıyısında, denizin doldurulmasıyla kazanılan arazi üzerinde inşa edilen Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı Padişahlarını birbiri ardına konuk etti, Cumhuriyet Dönemi'nde görkemli törenlere sahne oldu.

Dolmabahçe Palace, built on land reclaimed from the Bosphorus, was home to the later sultans and the scene of state ceremonies after the abolition of the monarchy.

By ÇELİK GÜLERSOY Photos ARA GÜLER

Rönesans ve Barok kırması bir usulde yapılmış olan Dolmabahçe sarayı, aşırı süslemeli bir yapı. Bugün tüm görkemiyle ayakta duran Saray, yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çekiyor. / Built in an eclectic style combining renaissance and baroque, Dolmabahçe Palace is extremely ornate. This magnificent building with its richly furnished interior is one of İstanbul's most popular sights.

TT-581736

Doldurularak denizden kazanıldığı bilinen, fakat bunun, tam ne zaman ve hangi dönemde yapıldığı şimdilik meçhul bulunan bu sahilde, birbiri ardına ve sırası ile yalı/pavyon ve büyük kârgir bina dokusundan oluşan hanedan konutları. Başlangıçta, Beşiktaş Sarayı Humâyunu adı ile anılmıştır. Evliya Çelebi "Burası eskiden servili küçük bir bağ iken, Sultan Osman-ı Şehit fermanı ile, bütün donanmanın ve 20 bin kadar kayık ve mavnanın" taş-toprak getirerek geniş bir koyu doldurduğunu yazarken, aynı yüzyılda yaşayan Eremya Çelebi Kömürcüyan, Sultan Ahmet'in, Nasuh Paşa'nın vezareti sırasında (1611-1614) burayı doldurduğunu kaydediyor. Böylece arşivlerdeki ilk elden belgeler bulununcaya kadar, başlangıcı şimdilik meçhul kalan bu zemin, 350 yıldır, daima saraylara kucak açmıştır. II. Selim'in burada bir kasır ve bir havuz yaptırdığı, Evliya'dan anlaşılıyor. Silahat Tarihi, kıyıda zamanla birikmiş yalı tipi binalardan, üzeri kurşun örtülü bir köşkten gayrisinin 1680 yılında yıkılıp, çevreden bostanların ve yolların bu araziye katılmasıyla, sahilin yeniden pavyonlarla donatıldığını kaydediyor. Aynı bilgi, 1679 yılı için, Raşit tarihinde de vardır. Nâima, IV. Murad dönemi olaylarını verirken, Padişah'ın "Sultan Ahmet Han Köşkü'nde" oturup Nefî'nin hicivlerini okuduğu bir sıra-

Several centuries ago a small cove on the western shore of the Bosphorus was filled in to form a narrow strip of flat land sandwiched between the sea and the hillside behind. Here a series of waterfront houses and pavilions were built by successive sultans, and the complex which grew up came to be known as the Imperial Palace of Beşiktaş. The 17th century writer Evliya Çelebi reports that the site was originally a small vineyard shaded by cypresses, but that by the decree of Sultan Osman II (1618-1622), the entire naval fleet and around 20,000 caiques and barges were commandeered to carry loads of stones and earth to fill in the sea. Another 17th century writer, Eremya Çelebi Kömürcüyan writes that the bay was filled in some time earlier, during the reign of Sultan Ahmet I (1603-1617) while Nasuh Paşa was grand vezir (1611-1614). So we know that this land has been a royal estate for the past 350 years.

Selim II (1566-1574) had a kasır or small palace and pool built here according to Evliya Çelebi. The historian Silahat records that in 1680 all earlier buildings apart from one pavilion with a leaded roof were demolished and market gardens and roads in the vicinity expropriated to enlarge the site, upon which new pavilions were built. This is confirmed by the historian Raşit, except that he gives the year as 1679.

Dolmabahçe Sarayı'nın içi özellikle kullanılan malzemelerin zenginliği (kristal, kaymak taşı, mermer, porfir, kakma işleri gibi) bakımından oldukça göz alıcı. Tavan ve duvarları, Fransız ve İtalyan sanatçıların yağlıboya resimleri süslüyor. / Crystal, marble, porphyry, mother-of-pearl and other rich materials were employed to decorate the interior, and the paintings on the ceilings and walls were the work of French and Italian artists.

da, yanına bir yıldırım düştüğünü ve Hünkâr'ın uğursuzluk saydığı bu olay üzerine, Şairi bir daha hiciv yazmamaya yemin ettirdiğini anlatıyor. Daha sonra Avcı Mehmed'in ve Lâle Devri'nde III. Ahmed'in, eskiyen binaları kaldırarak yeni sahil köşkleri yaptırıklarına dair açık kayıtlar vardır. Bir ayaklanmaya karşılık Lâle Devri çizgisini daha reklamsız sürdüren I. Mahmud da, sık sık burada oturduğu gibi, 1748 yılı Eylül ayında "Dolmabahçe Bayırı'na bir köşk ve bir çeşme bina ettirmiş". Saray kadınları buraya, mevkiinden dolayı, "Bayıldım" adını vermişlerdir. 19. yüzyıl başının belgesel ressamı Melling ile, İsveç elçisi d'Ohsson albümlerinde, bu ahşap yapılar dizisi açıklıkla görülür. Diğer yabancı yazarlardan İngiliz Hobhouse ve Fransız rahibi A. de la Motraye, "İncili Köşk, Yıldız Köşkü, Camlı Köşk" adlarını taşıyan bu hafif ve karakteristik pavyonların içinde en görkemlisinin, Beşiktaş yönündeki son bina olan "Porselen Köşkü" (Çinili Köşkü) olduğunu belirtirler.

Topkapı Sarayı'ndaki kanlı olaylardan sonra oradan soğuyan genç hükümdar II. Mahmud, ömrünü Dolmabahçe kıyılarındaki bu binalarda geçirmiştir. İmparatorluğu sarsan iç çürüme ve ekonomik krizler hakkında babasından birçok ders alan Abdülmecid, ahşap Çırağan Sarayı'nda ilk yıllarını geçirdikten son-

Another historian, Naima, recounts an incident which took place at Dolmabahçe during the reign of Murad IV (1623-1640). The sultan was sitting in Sultan Ahmet Han Köşk one day reading satirical poems by the poet Nefi when lightning struck the floor next to him. Regarding this as a bad omen, he made Nefi swear never to write satire again. During the reigns of Mehmet the Hunter (1648-1687) and Ahmet III (1703-1730), the old buildings were pulled down and rebuilt. Mahmut I (1730-1754) spent much of his time here, continuing the pursuit of aesthetic beauty and pleasure which had characterised the so called Tulip Era of Ahmet III, although less ostentatiously so as not to provoke the public unrest which had led to the deposal of his uncle. In September 1748 a pavilion and fountain were built at Dolmabahçe. With the wooded hillside as a backdrop and breathtaking view over the Bosphorus, Dolmabahçe was so beautiful that the palace women nicknamed it "Bayıldım", meaning literally "I fainted", in the sense of being enchanted by the scene.

The numerous timber buildings on the waterfront at Dolmabahçe can be seen in the albums of the Swedish ambassador D'Ohsson and in the paintings of Melling in the early 19th century. The English writer Hobhouse and French priest A. de Motraye both record that the

Osmanlı Padişahları Dolmabahçe Sarayı yapılıncaya değin Topkapı Sarayı'nda oturur, öteki sarayları düğün, av gibi törenler için ve yazlık olarak kullanırlardı. Until this palace was constructed, Topkapı Palace was the permanent residence of the Ottoman sultans, whose other palaces were used as summer homes.

ra, hayranlık beslediği Batı tipi yaşama geçebilmek üzere, Dolmabahçe kıyılarında yepyeni bir saray arzusuna kapıldı. Onun emriyle, birçok kaynağa göre 1844, İstanbul'da basılmış Fransızca "Constantiniade" adlı önemli kaynağa göre ise 1846'da, bütün eski tipik ve karakteristik tarihi binalar söktürülerek, Avrupa tipi bir sarayın yapımına başlandı. Görevlendirilen mimar, Balyan ailesinden Garabet Kalfa'dır. Daha sonraki dönemlerde özellikle Cumhuriyet yıllarının eserlerinde, Saray'ın bitiş tarihi olarak hep birbirinden naklen, 1853 yılı verilmiştir. Batı kaynakları bu bilgiyi doğrulamıyor.

Paris'in "Illustration, Journal Universal" dergisinin resimlerinde, 1853 yılında bina henüz bitmemiş olarak gözüktüğü gibi, Louis Bunel ve Henri Blanc adlı iki Fransız yazarı da, 1854 yazına dair anılarında, tezyinatın henüz bitmediğini kaydetmiştir.

Sarayın bitiminde, döşeme işlerinde, eski Paris Sefiri Ahmed Fethi Paşa, aktif bir rol oynamış, kendisinin ve adamı Mösyö Karapen'in aracılığıyla, Paris Operası dekoratörü Sechan kullanıldığı gibi, mobilya gibi eşyalar, Paris ve Doğu Avrupa merkezleri mağaza ve fabrikalarına sipariş edilmişti. O sırada Tophane Müşiri olan Paşa'nın bu gibi konularla meşgul olmasını yadırgayanlar ve karşıtları, adını "Bezirgân Paşa" koymuşlardır. Saray'ın yapımı, imparatorluğun gider-

porcelain köşk which was the part of the complex closest to Beşiktaş was the most magnificent of the pavilions here, which bore such names as the Pearl Köşk, the Star Köşk and the Glass Köşk.

It was here that Mahmut II (1808-1839), who abandoned Topkapı Palace after the tragic death of his uncle at the hands of rebels, spent the rest of his life. His son and successor Abdülmecit (1839-1861), who followed his father in attempting to curb the political and economic deterioration of the empire, spent his early years at the wooden Çırağan Palace. Motivated by his growing admiration for western architecture he commissioned a new palace at Dolmabahçe, having all the original buildings of the traditional palace complex demolished in 1844 or 1846 (according to different sources) to make way for a single large palace building on European lines. The architect Garabet Balyan was commissioned to design the new palace, which was completed in 1853 according to Turkish sources. However, it appears to be unfinished in a picture published in Illustration Journal Universal published that year, and the French writers Louis Bunel and Henri Blanc reported in their memoirs that the decoration was not yet completed in the summer of 1854.

Ahmet Fethi Paşa, former Turkish ambassador to Paris, was charged with procuring the furnishings for the

Saray için dönemin en göz alıcı ürünleri seçildi: Sevres vazolar, Lyon ipekleri, Baccarat kristalleri, İngiliz şamdanları, Venedik camları, Alman-Çekoslovak bohem avizeleri...
No expense was spared to obtain the finest furnishings of the period: Sevres vases, Lyons silks, Baccarat crystal, English torchieres, Venetian glass and Bohemian chandeliers.

lerinin, gelirlerini aştığı, ekonomisinin özellikle İngiliz ticaret antlaşmasından sonra Avrupa endüstrisine teslim edildiği, kapıların Batı kapitalizmine açıldığı, iplerin elden bırakıldığı ve Kırım Savaşı dolayısı ile de, tarihte ilk defa, Avrupa'dan külliyyetli miktarda borç para alındığı yıllara rastlıyordu.

Saray'ın döşenmesinde, borçlanılan ülkelerden alınan en ağır, dönemin en gözde eşyası ve en göz alıcı ürünleri seçilmiştir. Sevres vazolar, Lyon ipekleri, Baccarat kristalleri, İngiliz şamdanları, Venedik camları, Alman-Çekoslovak bohem avizeleri... Sonunda Saray, 1855 yılında, herşeyi ile bitirilmiştir. Fakat devlet, Avrupalılarla beraber Rusya'ya karşı açılmış bir savaşın içindeydi ve binlerce insan hayatını kaybediyordu. Bu ortamda bir sarayın, hem de böylesinin, açılışını yapmak, yakışık almayacaktı. O yüzden savaşın bitimi beklendi. Dönemin gazetesi, "Beşiktaş Sahil Saray-ı Humâyun'un hüsn-ü hitâmını" haber veriyor ve "küşâdının, mah-ı cari'nin 10. Cuma günü" yapılacağını bildiriyor (7 Şevval 1272).

Bu törende Abdülmecid 130 seçkin davetliye 3 saat süren bir ziyafet çektiği gibi, Kırım Harbi Mareşali Pélissiere'ye pırlantalı bir madalya takmış ve aynısını, İngiliz Komutan Codrington için, İngiliz Elçisi'ne tevdi ettirmişti. Görkemli Sarayında Abdülmecid, ancak 5 yıl oturabildi. Kardeşi Abdülaziz, ömrünü yeni yap-

palace, which were ordered from shops and factories in Paris and eastern Europe. At the time the press made fun of Ahmet Fethi Paşa on this account, referring to him as Peddler Paşa. Meanwhile, stage decorator for the Paris Opera, Sechan, was commissioned for some of the decoration. At a time when the empire was deep in debt due to the Crimean War, and Turkey's traditional manufactured goods were no longer able to compete against foreign imports from Europe's new factories, the astronomical expenditure on a new palace was seen as an unjustified extravagance.

No expense was spared to obtain the finest furnishings of the period: Sevres vases, Lyons silks, Baccarat crystal, English torchieres, Venetian glass and Bohemian chandeliers. The finishing touches were put to the palace in 1855, but Turkey and her allies, Britain and France, were fighting Russia in the Crimea. It would have been tactless, to say the least, to open an opulent palace at a time when thousands of soldiers were losing their lives, so the inauguration had to wait until the following year when the war was over.

At the inauguration ceremony Sultan Abdülmecid gave a banquet lasting three hours to 130 select guests, including Field Marshall Pélissiere, who was presented with a diamond studded medal for his role in the Crimea. A similar medal was presented to the British

tırdığı Çırağan ve Beylerbeyi Saraylarına taksim etti. Fakat aşırı israfçı idaresinin ve ekonominin iflasının tepkileri sonucu bu sarayda ilk düzenli askeri darbe ile, 30 Mayıs 1876 gecesi tahttan indirilip, Topkapı Sarayı'na hapsedildi. Yerine geçen kardeşi V. Murad'ın, ruhî sağlığı, ilk günden itibaren büyük buhranlara girdiğinden, 3 ay sonra, o da aynı şekilde tahttan indirildi ve kardeşi Abdülhamid tahta çıkarıldı. Bütün gelişmeleri Veliahd Dairesi'nden dikkatle gözlemlemiş olan yeni Padişah, çok istenen Kanun-u Esasî'yi, bu Saray'ın büyük Muayede Salonu'ndaki görkemli bir törenle ilan etmekle beraber, burada kısa süren ikameti sırasında Meşrutiyet hareketinin öncüsü Mithat Paşa'yı, 5 Şubat 1877'de, buranın rıhtımından Avrupa'ya sürgüne gönderdikten az sonra, harp gemilerinin tehdidine açık ve iki tahttan indirme olayına sahne olmuş bulunan bu Saray'ı terkederek, Yıldız tepelerinde yeni pavyonlarla genişlettiği sarayına yerleşti. Onun yerine geçen Sultan Reşat ise, Dolmabahçe'de oturmuştur. 9 Mart 1910'da Bulgar Kralı'na, 23 Mart 1910'da Sırp Kralı Petro'ya, harbin son yılında ise, Avusturya'nın genç İmparatoru Karl ve zarif eşine verilen büyük ziyafetler, Saray'ın sonuncu görkemli sahnelerini oluşturdu. Onun vefatı ile yerine geçen Vahidettin, Yıldız Sarayı'nı tercih etmiş olmakla beraber, ülkesinden kaçıış sırasında ayağını son kez bastığı vatan toprağı, bu Saray'ın rıhtımı olmuştur.

Padişahlık sıfatı kaldırılan ve sadece Halife olan Abdülmecid ise, yurttaki ve dünyadaki gelişmeleri yeterince değerlendiremeyerek saltanat haveslerine kapıldığından, onun ülkeden çıkarılması işlemi de, Dolmabahçe'de yapılmış ve ultimatom cinsi bir emirle, buradan alınarak trenle Avrupa'ya gönderilmiştir.

Atatürk'ün saraya ilk teşrifi 1927'dedir. Saray, Cumhuriyet'in kurucusunun döneminde yabancı devlet adamlarının ziyaretine sahne olduğu gibi, tarihinde ilk kez olmak üzere, Dil ve Tarih Kongreleriyle, Tarih Sergisi gibi demokratik kültür hareketlerine de kucak açmış, Büyük Ata'nın, 10 Kasım 1938'de vefatından sonra, büyük ve görkemli kullanım dönemini kapatmıştır.

II. Cihan Savaşı yıllarında Cumhurbaşkanı İnönü, İstanbul'a gelişlerinde, ailesi ile beraber burada kaldığı gibi, günümüzde de Saray, zaman zaman resmi davetler için kullanılmaktadır.

ambassador on behalf of General Codrington. Abdülmecid enjoyed just five years in his new palace before his death in 1861.

His brother Sultan Abdülaziz preferred to live at the new Çırağan and Beylerbeyi palaces until his extravagant administration and economic deterioration led to his deposal by a military coup on 30 May 1876. He was succeeded by his brother Murat V, whose mental instability became evident from the first day of his accession. Murat V, too, was deposed three months later and his younger brother Abdülhamit (1876-1909) was enthroned.

The new sultan proclaimed the first Ottoman constitution at a magnificent ceremony at Dolmabahçe throne room in response to public calls for constitutional government, but on 5 February 1877 he exiled Mithat Paşa, leader of the constitutional movement, to Europe. Soon afterwards, Abdülhamit II abandoned Dolmabahçe Palace which had been the scene of the deposal of two of his brothers and was too vulnerable to attack by sea, moving to the small palace at Yıldız which he proceeded to enlarge with the addition of new pavilions.

Abdülhamit was succeeded by Sultan Mehmet V Reşat (1909-1919) who preferred to live at Dolmabahçe. Here the last magnificent banquets of Ottoman Empire were given: for the king of Bulgaria on 9 March 1910, for king Peter I of Serbia on 23 March 1910, and during the last year of the war, for the young Emperor Karl I of Austria and his wife.

Sultan Mehmet VI Vahidettin, who succeeded to the throne upon the death of Sultan Reşat, lived at Yıldız Palace until he fled his country from Dolmabahçe Palace quay.

The sultanate was abolished by the new Turkish Republic, although heir to the throne Abdülmecid retained his title as caliph for a brief time. When he evinced his desire to restore the monarchy the caliphate too was abolished, and Abdülmecid was arrested at Dolmabahçe and sent into exile.

Atatürk first visited the palace in 1927, and it was used to receive foreign statesmen and as a venue for the Congresses of Language of History, the History Exhibition and similar events. President İnönü used to stay at the palace when visiting Istanbul during World War II and today it is still occasionally used for state receptions.

Atatürk, 10 Kasım 1938'de Dolmabahçe Sarayı'nın 71 numaralı salonunda hayata gözlerini yumdu. / Atatürk died at Dolmabahçe Palace on 10 November 1938.

